

Landskap: *Småland m.fl.* Upptecknare: *Anna Ivanberg, H. uskr. m.*
 Härad: *Diverse* Berättare: *olika personer; se uppt. bla-*
 Socken: *"* Berättarens yrke: *den baksida!*
 Uppteckningsår: *1961-62* Född år *i*

Jakt och djurfångst. s. 1-41.

LuF 101

*(foton s. 25 a ö. s. 41;
teckn. s. 39-40.)*

Obs!

*Häradet och räkna på baksidan
av uppt.-bladen bör kontrolleras,
eftersom upptecknarens ortsnamn
inte alltid stämmer.*

7/3-62

Aug 101

Varg i Yllestad 1824.

Berättarens mor mor, född 1814 såg en dag
och tillade ut genom skogen och får se fyra
vargar komma i rad bortifrån skogen ner
mot bygden. De gick så väl i rad över
snön efter varandra, så då folk tillade
efter spåren såg det ut som om
det bara kommit en varg.

Det blev stor uppståndelse och byborna
jagade och passade och hade sina
mät för att smäja in dem, men huru
vet man ej mer.

Jönsson Husetarna: född 1872: "Jönsson vargen dör sig här
nerot" Far född 1831 i Vrigstad hade varit ^{vid vargjak} med. De gick
stora fläkte omkring, och så hade de sått
upp garn vid någon glänta och så ringades
vargen in där. Men hur det riktigt hett gick
kan jag ej säga. "Man bodde ibland sig se varga slag. [spår]"

Vargen framme och far en gris. Den sista vargen i Almstad
(eller Skärstad, rättare ^{skärs}) 1857. Berättaren: "Far var född 1851
i andra sammanhang har jag skrivit 1853. eftersom de firat släktminne, så
är väl detta 1851 rätt.) I farfars hem, hade de en gärdad (skogsbryn)
inbägnad där grisarna gingo. Runt om kring var det
granris skydd. Det var i släkttid och Kararna satte sig
inne i skogen och åt davelmålet, som det hette då.

De hörde skrike ifrån inbägnaden, och far som då var
liten gick sprang ut för att se efter. Han tyckte sig
se en stor hund som lagit en större spädgris. Kararna
som också sprungit ut såg ju att det var en varg som
försvann inåt skogsbrynet. Kronofogden eller byfogden (?)
underrättades med samma och han budade byarna omedel-
bart till skallgång. De gick i många dagar tills de hade
vargen inringad. Man norvände nät vid jakten. Ett
hanger ännu kvar hos Lagerwall i Gunneryd. Det var ju
den gamle mästare skytten jag berättat om, som med
den 'fulas' hjälp sköt en skott genom högra ögat på vargen."

Jaktlycka. (enl. senare uppgift var han född 1851.)
Berättarens far, född 1838 var som liten pojke med
sin farfar hos en gubbe, som bodde en bit från
Skärstad kyrka. Där gick gamla riksvägen och
under Holaviden där, var för många små stugor
och togs som nu är borta. Den gubben kunde skjuta
prick. Det fanns alltid mycket folk hos honom på
söndagarna och kvällarna. Farfarsfar gick också
gärna dit (han bodde då i Bäckham). En söndag var
det många samlade hos gubben. De bad honom
gå ut och skjuta en tjäder. Han gick ut i
tjuggen och han hade en liten bentis i handen
som han fäste i ett träd. Gick in igen och sa:
"det dröjer en stund". Tog tössan och riktade
genom förstret på tjädern, som kom flygande
eller ruttan, så i trädet. Sköt och de kunde
härma den. En annan gång sa de åt
honom att skjuta en rädjia. "Ja, det

kan jag väl göra. Det dröjer kanske en stund.
Han gick ut i hädgårdar och sysslade,
ställer sig att vänta och rätt vad det
var, kom mer det ett rådjur flämtande.

Han sköt det, och stod sen och stirade den
svettiga grälsen och mumlar. "Du har varit
sysselsatt länge, du." "Får, säger berättaren ville
så gärna lära sig att skjuta så, då han
blev stor, och gubben lovade honom, "men
då skall du ta med din katekes till
mig". Farmor blev alldeles ifrån sig och förhöll
på det skärgaste farfarsfar att ta grojtan med
dit igen." *medan, se annan berättelse 1857.*

En annan gång envisades han att gå med
på skallgång efter en varg, som kommit ned
i dalen. Man sköt vargen och alla stod och
ville ta åt sig äran. Hånfyllt så man åt gubben. Det kanske
mentar var du, som sköt. Gubben var darrig och gammal.

men sa: "Gå bort och titta efter om skottet
gått igenom högra ögat, om inte, så är
det ej jag, som skjuter honom." De
gick bort och tillade på den döde vargen.
Skottet hade gått genom högra ögat genom
skallen. Det var alltså 1857 då den sista vargen sköts i Skärstad.
När qubben låg på sitt yppersta, skrek han
vilt som ett djur, och ropade till
den lilla benbiten han bar i handen:
"Du lovade ju, att jag skulle få en
dag till." Många historier finns, men de verkar
gjorda och från senare tid. Vargstimmen var efterfrågade.
Jag har frågat en del, om denna qubbe, men ej
häftat rätt person, som kontrollerat riktig-
heten med berättelsen. Skärstadborna är
inte heller så meddelssamma i allmänhet.
Berättarens far var intresserad iakttagare och far ha varit
en makalös berättare. Och historien är nog riktig.

Vargen. Under skänga vintar då Vättern låg, fruktades att vargen skulle gå mer ut. Den var man rädd för. Barnen skrämdes: "Gå ej för långt, vargen kan se dej. Och, som man nu för tiden skrämmar barn med sofare och polis. "Sk du ej smälla, så kommer vargen," så lät berättarens morförelde.

Var de gamla själva ute i skymning eller mörker var de försiktiga. De hade bloss. Julotteblossen var ej bara till för mörkret och helgen utan också för att skrämma bort vargar. Men de skulle också, och hade - med sig ett långt, långt hårsim. I min skunnighet har jag på annat ställe skrivit posim. Posim är dock benämning på något annat, vilket jag då ej visste. Hårsimmet drog de efter sig. Det var meningen, att om vargen kom, skulle man stänga det, och så springa. Vargen eller vargarna skulle samlas kring detta och bita i, sticka sig på nosarna och mista lusten att förfölja människan.

ett långt hårsim hänger fortfarande kvar i de gamla rivningshusen i Storgården Olmshed.

Varg i Linderås och i Åneby.

I Linderås anföll en varg ett föl på en äng nedanför kyrkebacken en söndag, då folket stod på kyrkebacken. Berättaren Torsten Johansson född Fong, Gränså. V. Fong var upptecknare till Uppsala Folkminnesarkiv, därför hoppar jag över till Åneby i stället.

Berättarens farfars far var smed och arrenderade smedjan på Ånebygård. I arrende fick han ge tjugo riksdaler om året, göra nya lantbrukets redskap och laga sönderiga till gården.

Han skulle en dag betala arrendet till pation där, och han hade en halv-vuken hand med sig. Denna sprang bortåt allin, skälde och hade sig, ty där kom en varg smygande. Den gamle pation sat i flygelbygggnaden och såg genom fönstret hur vargen tog hunden i gapet och försvann in i skogen. Det blev uppbåd. Man jagade med mät och försökte ringa in den.

Mot varg satte man upp i skogen målade,
spända byggstycken med hemiska djur, oppmålade
ligras, vildsvin, på en bjärt målad botten.

Så antog man att vargen skulle bli rädd.

Och man sprang omkring med
vargskrämmor, där två rullor gick
emot varandra, och de höll ett hisskligt
sväsen. Stora saker sattes också upp.

Sådana saker lär finnas på Gräma
hembygds museum. Och jag förmodar
att närmare redogörelser för användningen
av dessa saker finns på Uppsala folklivs-
arkiv, efter som det är Viktor Fongs dotter
ifrån Gräma som gett mig uppgifterna. V.F. var berättare
dtt.

Och de hade vargropar med bete i. De var djupa, en
tre meter, över, var lagda slavor eller stänger och så
glest med grangrenar. Lite sten runt omkring. I Ligneshö
i Jämsås finns ännu en sådan grop, med spår av stenläggning.

Skallgång på varg budades i rote eller byavis.
Det var byfogden som hade hand om det. Men
även i kyrkan utlystes jakten, då byborna skulle
ut med dragarna. Då stod prästen i korsgången
och läste upp det även om budning skett förut.
Som en parentes: Det var en annan gång vid
kungörelserna. Prästen kunde tillåta rejelt litet skämt.
En kvinna hade begärt efterlysning för att hon hade
f tappat ett förtkläde. Och prästen sa så här: "En
Slyma har tappat en slawa. Jag lyckas
för min del att när slyman (sv: slubban)
 varit så slarvig, så kan hon gå utan
förtkläde, och föreslår därför, att den, som
hittar det, också kan få behålla det."

Det är osäker äppgift, men man anser att
den, som gillat det dödade skottet, fick
vargens skinn.

Skallordning, har jag ej kunnat finna i Skärstad.
I Ölvestad har arkivet brunnit öpp.

I Skärstad socken arkiv finns byordning från
1753, där det finns anvisningar på sätt, att
fånga varg. och där är en rund grop med
stenar. ^{upprättad} Det är Berent Wilhelm von Lieven, som
är författaren.

1852 enligt källor i arkivet fick skogssträck
och sjöfågel fullt fångas och dödas alla
tider på året. med undantag av gräsand
som fick jagas efter förste juli. förste
aug. till den förste nov.

ölq, kronhjort, dockhjort, rådjur, vildren, Svane
hjäder, orre, hjärpe, rapphöns, gräsand fridlystes.

Byordningen upptager en del handskrivna recept osv.
Några speciella sätt att fånga rapphöns, vet jag inget
om. men skall höra efter, när jag träffar rätt person.

Spelabram jagar. Himmeln från 1880-talet. 50-60 år äldre
Han var backstuge-sittare och det var så ^{om brat} ^{huru}
illa falligt för dem, så att, fast käringa stod
där och grejade i enersism på händer, så bara
rök det. Talesättet är ju att "det brann inte
i spisen en gång." men på denna tid hade
man ej spis. På vintern då Abram ej
hade åtgång med risslinga korgar och
kola får så gick han till skogen: "Nu går
jag på Pera intag, så." Kunde han säga.
Per var grannen. Abram sköt tjäder på
spet. ~~Da~~ Da man mejar haven, komma tjäderna
dit på åkern och plockade, och då ljugrassade
han dem. Och som sagt, på vintern jagade
eller sköt han orrar. Då gjorde han en risskoja
höggrön och enar och satte på smed
mot någon trädstan och så stod han där.
Först hade han satt upp en stång med bulvonen

Hon hade två st. mycket väl gjorda
bulvarer, klädda med svart tyg med lysande
röd och vit fyll vid kanten. De placerades i

topparna på ett par qistna / sönade / gräns
eller björkar, så att de satt en bit ovan topparna.

Spel - Abams Tilda fick Rute runt, runt i
en rätt vid om krets med en harskrämle.

Hon kulade och svängde med skrämmen
och snön ypte runt kjolarna, som var
så långa. Orarna flög upp och mot
bulvarerna. Abram stod med mynningsladden
i ristskojan och då och då fick han en
orre by han var ganska säker skytt. Fåglarna
sålades sen. Man gick var som helst i skogarna.

Stgjaktar hörde man ej talas om på allihvett
i denna trakt, inte heller rådjurs jakt.
Jakten ansågs som den allra fattigas utväg att få några
öre, en pjuttia öre eller två, för en orre i avsalu. Se Svensson.

I Skåne. Det var en gammal kare, som hade ett litet, litet ställe, och hans lilla skogsmark gränsade in till det stora godsset Kronovalles skogar. Och godsägaren ville så väldigt gärna arrendera den lilla marken och skogen, alltså jaktätten. Men gubben sa: nej, tack för erbjudet, men nej tack. Han rensade upp en liten bit i sin skog, satte kål och morötter där, och tidigt på morgnarna drog sig rådjur och kassar dit, han låg och lurpassade och sköt dem i slutet eller början av jaktet. När det var klappjakt på godsset, kunde djuren gömma sig på hans, om där var säkrare. Det rades att fasanerna sitter i träden och sover om nätterna, och fasaner fanns i Skåne vid början av jaktet. Allt när de satte sig för natt kommo de intresserade jägarna med bloss, som de svängde i cirkel, det kanske var lyktor de hade. Fasanerna blivo så paralyserade och yra i huvudet av att följa ljuset, så att de föllo ifrån gren till gren ner på marken och det var bara att plocka.

Kräkjakti. arton hundra ållosträ⁴/senare fick man 20 öre/
 " Vi brukade ta kräkungar uppe i boen och sen
 sprungo vi till kommunalordföranden i socknen.
 Han betalade ut tio öre⁴ per st för kräke skotten.
 Alltid höll kräkorna till vid 'mossa laggorna'.
 Sen gingo vi till gubben 'Dön'. ~~gubben~~ Drifva.
 Han var vid ållo's mittio års ålder. Bodde så
 makalöst, att jag aldrig glömmes det. Båsa timmer-
 stockväggar, gamla klumpiga stolar och mycket ålder-
 domlig hyr. En säng med en bädd med haln
 i. En skäpbefalls täcke över. Sängen hade så
 låga ben. En skänk. ett lammabord. Torr i
 ett utkusabo. golvet sopades sällan. Och
 så den stora gruvon eller hården. Och
 på den, i en 'base' gjorde han polka grisar
 och sålde. De smakade flott och de hade
 en obeskrivlig färg, de vita. Låg där ibland på
 det smuttiga bordet jämte ler skålen med rågsö.

En psalmodikon hängde på väggen, och
detta lär han ha varit skicklig att hantasa,
En uttalande ifrån trakten: "Om psalmerna
var än så djävliga, kunde han ta ut dem."

Han gick ut och mediterade också lite, i stövrarna
hos dem, som ej var så många på det, oftast när han
druckit ur sitt halvstopps kännare, som han
gick till fkp. efter, det var en himmes iöga att
gå raskt, men han hade dragit på sig.

Och då stod far och Dön och diskuterade
bibeln, isynnerhet var det Nicodemus, som
de aldrig kom underfund med. Ingen av dem
kunde skriva och läskunnigheten var
minimal. Dön hade varit skomakare.

Dön var ökenamn. Rågsö, ersatte det
för så mycket användat, drickasö, En-
bärs dricka byggdes ju ö alla hem, men rågen
imiterade det dyrbara kaffet. Jo, poppa.

Rågsö, det var den dagliga födan, även
hos andra backstusillare. Rågen rostades,
kaffe fanns ju, men var dyrt. Rågarkokket hölls
på de torra brödbitarna i lerfatet och det
ät man dag för dag. Hos Lofi i Ljöbo, som
också gjorde polkaquisar, plullar, och sålde.
Hennes var aptitligare ^{än Döns} smakade ej sill och fläsk.
Hos Skomakars-Johan, där det var så många
barn och alla dog av undernäring och hungersot.
Hos Malin. Hon var så fattig, men stark och stolt.
Lanna i Skirebo hade slaktat, gick ner med en bit
till gamla Malin, som bara hade rött rågsö och
senappt det. Effici, då de häffades tackade Malin mildt:
"Tack ska du ha Lanna för köttet, men (vrångt) se ben
de äter jag ~~belera~~ mig inte." Se, alla gamla förr,
var så odrägligt skitfulla / moriska, ofacksamma)
Malin, hon tyckte förstås att det skulle varit
rent kött med benen bortskurna! Belera /dialektord/ 1880-talet.

Ugglor.

I Skärstad sa någon, att dessa kunde skjutas
på 'bulvan'. Där, på det stället vid Vättern ^{fanns} ~~fanns~~
^{en} ~~en~~ var gjord sådan. Men det var unga människor, ^{de var inte unga.}
Jag gissar att bulvanen tjänat snarast än damal,
som fågel skrämma till ex. De kunde skjutas, en
och annan på dagen, men ännars i skymningen.
Ugglan kallades i Västrikten för-härfångst.
Den bådade död, då den skriker: Klä-vit, klä-vit.
Och den tog kätterna för bönderna. Kom den
in på lojen tog man en pisk och slog ihjäl
den.

Den sköts väl sommars mest för, att den skulle
spikas opp över stalldörrar där hästarna var.

Jönköp, och senare på förra seklet och ännu samman
in på detta, fanns ugglan spikad över dörrarna. I Järstorp
Älmstad, Skärstad, Öggstorp (även på Ulsmäs) På Gädd och
översallt. Den spikades opp med utbredda aringar.

och den skulle skydda hästarna för holledom
och för maran, som flötade deras manar och
red dem så, att de skummade av vete på
mätterna.

Iller satte man ut fällor för. Den var ej vanlig.
Jakt med iller vet man inget om, men någon
enstaka gång kunde den komma in bland
hönser och förorsakade då mycket skada.

Vesslan jagades ej. Den fick man inte hafa,
ty då kunde den hämnas. En gång på
en gård i Bankeryd hade den kommit
in i en ladugård och bitit en ste i
skuppen på 1890 talet. Vesslan hade man en
viss respekt för. På nästa blad nämner jag
rapphöns. Det var under den sista etappen av Gripenbergs
järnvägsbygget, som det var så förgjort med dem i Örnstad trakten det
1899 blir omkring ~~1899~~ då.

Fasaner fanns inga, utom på Väsingsö. De är först i böjan på detta sekel, som de har börjat synas här omkring. I Huskvarna fanns det många, och jag förmodar att de är inplanterade.

Rapphöns är det numera ej så gott om, men i slutet på förra seklet ^{80-talet från till slutet av 1800-talet ungefär.} var det verkar gott om dem. I Ölmstad i Ingeryd kunde man se väldiga flockar på åkrarna ^{i böjan på seklet.}. Rapphönsen (äkerhöns) är mycket varsko, och rädda för människor.

Däremot inte för hästar och kor. Därför kunde en hemmaskytti, som var van och bekant med sina djur använda dem, som camouflage, men knappast en skänd hjurskytt! En hökåreja att stå i, då man sköt var ett sätt. Tidigt på våren kom de, och man lurpassade. Man lurade även fram dem med pipa.

x De andra jägarna jagade ej på detta sätt. På alltså, sken jag, men millitaret för det vara, enl. Tranberg, och till 1910-1914 ungefär. I Skåne-Tranås fanns rapphöns och även fasan kunde man få se 1915-

ACC. N:R M. 16135:20.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

På våarna då ungarna var komna, låg han och
lurpassade, då honan var borta för att skaffa mat.
Tog fram en unge, satte för hålet till lyan,
slog en spik genom örat på råvingen och
släppte den. Ungen skrek och gnydde och lockade
dit modern, som han då sköt, sen var det lätt
att ta ungarna. Likadant gjordes med grävlingungar.
Grävling var det också gott om. Den hade ett såligt
rykte, den var ju ett asdjur. Alltid då någon kalv
dött och den låg löst mesgräven i dynghögen,
eller avfall vid slakt eller vid en kalvring, nog
kom den fram och rotade. Men ändå fulare,
man trodde att den rotade sig in på kyrko-
gårdarna och drog iväg med de dödes ben,
som dessa själva behövde när de skulle stå
opp' en gång. (Det senare berättas ifrån Öggestorps och kyrkogårdarna.)
Grävlingen kunde grävas ut också, men man (Valdo)
lurpassade för det mesta och sköt ^{om våren} den. Den var nyttig

för fettets skull. Det användes mot rygg och bröstvärk för frostskadade händer och fötter och man hade fettit även till stövel och seldons smörja.

Dessutom hade man dem som mete då man fiskade kräffor. Grävlingsskinn var starkt, men användes att ha en vätkande fötter, eller att ha dem att ha fötterna på.

Igelkotten - igelkott, är Västas dialekt, och jingso, i Skåne. Den fångades för att ha som matning eller bete på spö vid kräftfångst. Igelkotten var delvis skadedjur därför att den tog ägg, men även nyttodjur efter som den tog möss och råttor.

Den är så lätt att locka med en skål mjölk och den förekom rikligt. I Skåne hade man den ibland, liksom i uthusen för att den skulle hjälpa katten att hålla efter råttorna. Inga extra jaktanordningar behövdes, den förekom rikligt och slops ihjäl med spade eller grov käpp.

Ivanar, kanor syntes också. Det var nära till
Dumme mosse, som var ett Rätt tillhåll. Dessa
fåglar sköts ej, inte av fjurskyttar heller. Det
ansågs att deras kroppar bara var ömkeliga skrov.
De var också för vackra, och något i stil med
skatan, som man lät vara i fred.

När 'lillabanan', Viredajärnvägen byggdes, var det en av
arbetarna, som skaffade en myck Fjurskvarnabössa.
Den första han gjorde, sköt en skata. "Det skulle
du ej ha gjort, sa de andra till honom, nu får
du aldrig något mer med den bössan." Och
fast de drog fram genom skog och viltrika bygder,
och han gick flitigt, blev det aldrig något!

Mycket kom ytterst ringa i mitten och slutet
av seklet. Den första älgen såg berättaren *först
i tjugoårsåldern i Hekaryd. Man hörde ej talas
om älgjakt. Det var liksom i Ölmstad. (Ivanberg)
Tre st. älgar såg Svensson vid Rimbo. ^{de första han såg.} Dumme mosse 1891.

Rävjakt på 1880 talet. V. en femtio år eller mer, äldre än berättaren.
Det var gubben Valdo, som bodde i torpet Skogen, där berättaren
är född (ibland ^{han jag} betecknigt uppgivet Bommatorpet, dit flyttade ^{berättaren} han 1877.)
"Skogen ligger - långt, långt inne i skogen i Järstogs långt ifrån,
och långt till vagn värt de skulle och fattigt var det."

Invid låg Dalbosjön och dit länkade gubben, han hade
besvär med båda benen, men kunde dra upp lite fisk
då och då, och så var han jägare emellanåt, ty
han hade varit knekt, så att han kunde skjuta.

Räv var det gott om i trakten, och den var svår mot
fåren och hönsen. Tre kronor betalades per styck i
skottpengar på den. ^{sedan mera skades andra till Jönköpings län.} Då som nu, fanns särskilda, till-
räta i socknarna, som hade hand om detta med skade-
djuren, och ej annat berättaren vet betalade socknen skottpengarna.

Valdo använde dels sax och dels kurpassade han vid
lyan ^{och röskade i lyran.} saxen sattes upp vid 'hajjen' (räustigen) med
tillgängligt bete. Den klippste till obermhäntigt, var det
mågon hare, som fast näs, så var ju det också bra.

Spel-Abram jagade också tjäder, som det var mycket
gott om i trakten. Låg och lurpassade, då tjäderna
kom in på lyckorna, på rågen eller åkarna, eller
då de svepnade i sig blåbär och lingon på höstarna.
På stubben på åkarna, kom skogsfågeln fram om
morgnarna och då sköts de av devaktande jägare.

Man sköt dem på vårasna, vilket var lätt
nog, då de var som gra och varken hörde eller
såg vid lekiden. Och deras läte härmades, så
att de lurades fram. Gubben Veldo han gjorde likadant
som Spel-Abram. Han var så spändig i sina ben, att
han knappast kunde gå, men hade en otrolig förmåga
att finna spår av det vilde och var det fanns, se deras ^{trajjer}
Han sköt även tjäder på bloss. Tillade efter i skumrasket på
aften när tjäderna flög och satte sig. Tog rikt på stället,
och beräknade avståndet dit. Han hade då någon med sig och
när det mörknat gingo de in i skogen. De hade en
stång med en hån på, stn så att man kunde kränga den

på huvudet." Den var av stålbad. I denna lade man förestickor, satte eld på dem och så gick man där och lyfte upp i träden. Det var mest fall och gatan där. Träden satte som paralyserad, och ögonen lyfte av eldstenen. Den blev ett lätt byte.

Man använde också smaron i träden och på marken för ore och fjäder.

Lämnar på fotografi ifrån Klockaregården i Olmsted. ^{Imedernä gjorde den enl. uppgift.}

Calla Sundbäckes fotot ifrån Tränna. Trädgården är nu byggd vandrastem.

Den var det en och annan, som hade skam till hjälps vid jakten, men då måste de ha försvurjat sig till honom först.

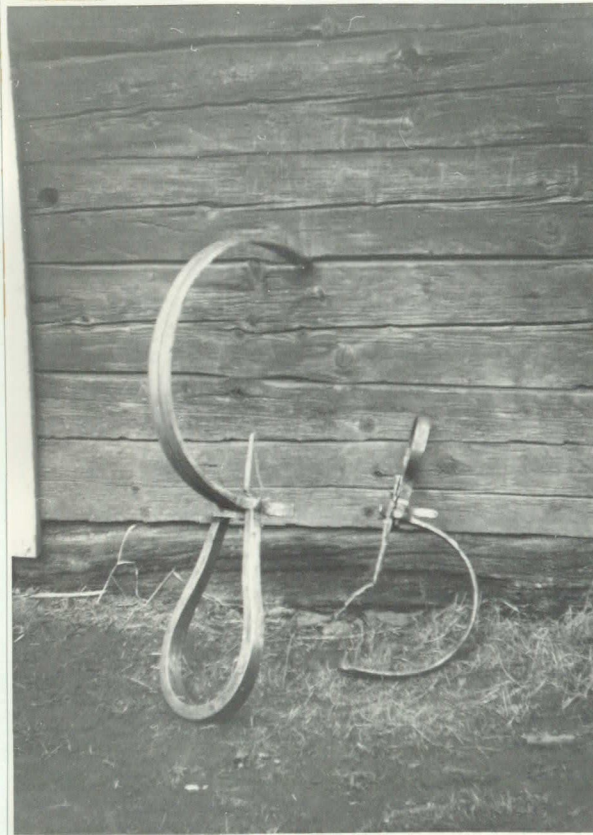
Då gick allting bra både med jakt och annat.

En godsägare i trakten ^{mamm} hade gjort det, och man pratade mycket om detta i berättarens barndom.

Den enkla sanningen var väl den, att han hade inga utgifter, allt arbete vid den stora gården sköttes av gamla borgare, backes tjuvarställe som ingen betalning hade. Endast kuskdrängen ^{var ung.}

M. 16135 : 25a

Landskap: Småland
Härad: Vista
Socken: Bankeryd
Uppteckningsår: 1962
Berättare: Karl Swanberg
Berättarens yrke: fabriksarbetare
Berättarens adress: Långgatan 11 Fluskoarna
Född år 1872 i Järstorp
Upptecknare: Anna Swanberg Imedbygg 9 Fluskoarna

I Algafalla var det tre små gärdar, som sägdes av
tre bröder. Ena halvättlingsställe eller gärdar, som födde
ett par stutar och en tre kor. En av bröderna Jens-Anders
var en skicklig skylt. Vid 1880 var han ungefär sextio-
sjuttio år. Han var så kunnig i skogen om det vilda och
kunde se precis efter deras spår / spår / var de var.
Han hade alltid bössan med i vagnen då han körde
till stan. Vid gästestället vid Algastryd miste inne
i skogen, stannade stutarna för att vila en stund, då
tog han bössan, gick en sväng i skogen, sköt en
hjädna och hade denna med in till stan och sålde.
Han gick med för att visa, jägarna ifrån stan, som kom
ett där, apotekaren, doktorn och samma där. Då gick
de en stor sväng och drov i de ranka maderna
ifrån Algafall till Trabbergd. Stadsborna i höga, rediga
stövlar. Jens-Anders kippeskott i hästar och då kunde
aldrig J.-A. skjuta något, för att sedan kanske någon
därpå, komma med en stor korg skjutna andar.

Småleende. han ansågs för lite efterbliven. På hans åker
stod alltid en vattenpöl i mitten, ty i stället för
att slå upp en par fåror mot varandra rakt genom
mitten på sina lyckor (jåkar) så plöjde han runt
om kring med fåran utåt och så avslutades plöjningen
i mitten, och sådant brukande av tegarna skattade folk åt.

Det var mycket gott om änder vid Sjöringsjön och
Ålgutsrydsjön. I den lilla gröten Törnebojsjön brukade
de häcka i vassruggarna där. Det var vissa tider
förbud på andjaket, för att man var rädd för
att de skulle dö ut, då de jagades ivrigt.

Det var så väldigt mycket falligt folk också här.
Ibland togs andäggen, då de var nylagda, de
användes till föda. Jaktförbud efterlevdes i den
mån att man blev försiktigare, det gick ju
ej heller att saluföra det vilda - utom i smyg.

Och sådant är väl fjärvskytte? Och berättaren kodde detta.
Man hängde det vilda i luftiga bodar, tog bort inmanmäket och fylde
med gran eller enris.

Dalen i Böt, Bollnäs. Han var född ungefär 1830.

Han jagade räv som många andra gjorde. Lade ut kal-
ränta eller dylikt på dynghögen för att locka det räven
och så gick två mer till ladugården. En av dem
måste gå upp till stugan igen, ty räven stod
vid skogsbyrnet och tittade efter, han såg då man
gick in i ladugården och ifrån den men om det
var en eller två gjorde inget ty räven kan ej räsonera till
två - trodde man. Så stod Dalen, med bösspijan
i fönstergluggen och sköt rävafulingen då han kom.
En gång då räven bitit i dyngan av skallet, slängde Dalen
den stolt över axeln, gick upp till stugan och
slängde ner den på golvet där: "Här har ni".
Men räven öpp, och sprang ner i stugan
han hade bara blivit bedövd, och det
blev en vild jakt sträcke i stugan.

Han rökade också ut rävorna ur byn. Den förekom
rikligt vid Göransberg och Ljövike.

Tjuvskytte. De gamla berättelserna, som uti myket eller litet, reser sig —
Detta ord måste ha skapats i senare tid. Det var ej fint
att jaga, men Huvnad var det ej. Backstugesillarna
och tofvarna kunde vara skriande fetiga, supiga,
lusiga, lappiga, men de var måna om sin heder
och ära inför byn och vår Herre. Tjuv, mördare,
blodsbandskändare, det kom nästan på ett ut.
Att gå ut i skog och mark eller sjöar, och fånga det
vilda, som deras Herre låtit flyga och fara och simma
utan någon kostnad för någon, det ansågs inte för
något tjuvskytte. inte ens om marken var bort-arrunderad
ty summan, om det betalades någon, var ju så löjligt liten.
Men det fanns riktiga tjuvskyttar, de kommo ifrån stan,
snodde omkring i skogarna, och bönderna blev av med
kalvar och får, ja till och med stals en gång
ett par stutar, som sen såldes på torget till
nya köpare. Den tjuvskytten fick 'herrgården' (fängelset)
för sitt tilltag. Men quibben Valdo var ingen tjuvskytte för han
ej hade jättesmarken.

"Fjurskytte /precis efter berättaren/ det är, eller var av två slag.

Tidningar kom en gång i veckan. Det var många som skulle läsa dem. För kunde knappast läsa. Vad det stod i tidningen spordes ändå. En liten smons så det och den marken var förbjuden att jaga på. Jägare från stan, som urenaderat en halvåtting gå, vad var det? Hade hundar med, som inte visste gränserna, och de fick ju följa dem, så de hade jakträtt nu. Pakonerna, som var ute med drev och hundar, och hade stora marker och skogar, sprang en hare över gränserna, nog följde de denna över grannens, ty som frågade efter det. De var inga fjurskyttar heller.

Och undan för undan blev det finare att jaga, och såna som Valdo, Jättig och ofärdig, utan hundar, men kunnig i alla jaktknep, och den färdige Juel-Abraham, där det inte ens brann i spisen av bara armod, de blev med tiden fjurskyttar.
De fick ej gå på andras marker längre.

Rådjur var det inte så gott om i slutet av
förra seklet. Det var i stort sett mest dessa
och harar, som 'nationerna' och stabo-jägare
jagade. Då hade de hundar, 'hamiltonnare'?

Hemma skytterna, som Valdo, Igel-Strom, Jern-Anders
och en del andra, som var intresserade (började i gemen
shuntade i jakten) föraktade de förras ^{nationerna} sätt att jaga.
För dumma, och löjligt skummiga. Men de ^{för} hade hundarna
och fina bösor. Rådjuren blev illa åtgångna av
hundarna. Det var 1889 vid Törnebo då även berättaren
var ute med mynningsladdaren. "De körde så
harrans förgjorda, en något stök alldeles in på
berättaren, men den såg så förvirrat barnslig
ut i ögonen, gjorde en runda, men vart så
uttröttat att den stöp av trötthet, men strax kom
skallet," inte av berättarens gevär, lyckligtvis, ty
han stod där helt oövertygad. Jägarna nickade mot
honom, och så inget, sen gick han hem.

Uttern sköts på isen, när den hade sina
'trajor' emellan hälen på isen, när den smet
opp och ner. Där låg Valdo och luvpassade
vid isen när uttern gjorde sina ronder
på natten och morgonen.

Det fanns i slutet på seklet gott om utter i Småsjön
och de togs på vintern.

Herren var den gamla svenska skogsharen.

För hararna sattes opp smaror av spektträäd,
gul mässingsträd med en ögla, som drog åt
om huvud eller kroppen på haren, som nästan
alltid går i samma redd jämt. Samma
sätt användes att smara gäddor, då de
stod på grunt vatten" och polade sig och
viftade med kumpen" i Dummessåa.

Smarorna för haren sattes vid ena sidan på ett
stängsel eller 'gapjur', skyttlagap.

Småfågel togs på lim pinnar och med lockfågel i bur. Det var en vanlig fågelbur, där man hade en fånge, som flög omkring där och flakade. Buren sattes i snarebuskar (Hård-boresens dialektnamn)

På burens tak i en klynga eller klytka, fästes en väl limmad pinne. Och på denna blev småfågeln ohjälpligt fast, då de var nyfikna.

Man tog i synnerhet, steglitsor, grön siskor och peritsor. Fågla-Janne i Jönköping köpte dem sedan och betalade två kr. styckes.

I slutet av fjörra sekel. Ordet - krams-fågel - är ej känt.

Nötskriken sköts, oftast hamnade de i jägarens egen gryta.

Skogsduvor likaså. All fjäder togs tillvara och spritades d. v. s. ångades i en gryta.

Måsen, enkel och dubbel beckasin, morkullor
och lommor fanns riktigt. Man såg berättarens
barndom, att Skam skapat lommen, men han
hade så brått att han glömdes benen. När lommen
flög upp, fick Skam se detta, då tog han och
slängde benen efter den och de fastnade
i bakarna, och därför går lommen fram stupa,
och har svårt att hålla balansen.

Lommen kände man på, kom den ifrån väster
blev det regn, kom den från öster blev det
solsten (ev. var det tvärtom)

Vildgärs slog ner på mossen, men inga vjor.

Lvanarna gick i stora flockar och åt råg på
rågåkrarna vid Lureberg. De sköts inte.

^{1880-talet}
Byn Romeljö i Öggestorp utavvänderade inte den gemensamma
jaktträten, ty de ville ej ha fäimmande inhäng på
ägorna, som ofta försakade murrarna stängsel, skrämda
husdjur, och mer hanpande i åkrarna. Men bjälva jagade de inget
vidare.

Endast Nilsagården höjde då till Ulosnäs,
bland Rommelsjögårdarna. På de ägor na, Nilsagårdens,
släpptes hela lass av hundar och nöjesjägare
lös av jaktvårdsinspektören.

Det var nöjesjägarna, som ansåg att ^{de fattiga} nyttjagarna
var hjurstytlar och beivrade detta, då de kunde.
Inom all jakt råder ju den moralen, att
endast om hjurstytlar upptäckas och kan
beivras är det olaga. ty, som man säger:
Jaktbytet smakar lika dant, och egentligen är det
ingen ägare till det, mer än den, som ned-
lagt det. Berättarna missuppfattar nog min
fråga om hjurstytle. I Lekeyd fanns en säker stytle,
som nästan blev en legend. Han jagade fortät Lignesbo,
det var en stor sjö emellan. Jaktbytet bruntade han i skogen
gjorde av björkens en äkä, och släpade bytet över den
igumfusna sjön. Det rådes att han jagat sig till ett litet
lantbruk, som han dock ej tyckte sig om. Han hade bara 20 då han gick
i skogen.

Ekorrar sköto där de påträffades. Hustrarna.
En gammal gubbe, en sjuttio år vid cekelskiftet
köpte upp dem. Han gav tio öre stycke-tallik
Den gubben hette Alstiörn. Ökenamnet blev Alika.
Men i Skåne kallas Teräkan för alika (hor de här)
och därför blev namnet till slut Teräka och
det fick han sen heta, tills han dog.

Ekorrsvansarna flädde gubben och av sex, sju
svansar gjorde han en pensel. Denna tingades
och köptes av gjutarna vid H. V. A. som hade
dem att pensla gjutformarna, och de fick
själva hålla sig med penslar. De fick ge
en kr. och tjugo fem öre för dem. Skapet
var bara en enkel primme och de virades med
lingarn eller stark sytråd och var höga
som häret var på svansen.

Gubben hade detta arbete som biförtjänst, när
han kom hem på kvällarna, sen han gjort de "flaskor" på
feta.

Stråkor i Öggestorp.

Man så dem ej, ty de var asdjur. Då 1890 tolet
hade Sibba - Manda hade haft slakt, hade
vi avfallet på gödselstugan. Då blev det
fullt med kräkor där, ty samma så de.

1 Sen flög de upp och satte sig på
2 gärdsgården, satte där och skrek:

"Tack för go korv, för go korv,
go korv, go korv, för go korv, för go
korv." Och det var en gammal quäbbe

kon." Och det var en gammal gubbe
som pratade om det i näste ^{öppna}lgårn, där
Ivansson var dräng och nu talade han
om det för mej och jag skriver det här.
Ly så går ryktet, om det så är en kråka ^{bas} som sitter
på en stängsel och skriker.

Rävister användes mot föstskador, liksom grävting-
fellen. Algot Svensson Smilösa f. 98.

I nöd då äts även rävköttet och näven tog man
i gryt eller kista. "Får sköta älg eller råbock." Det var om dem
Det är uttalande ifrån Lommedal, Norra Vedbo härad.

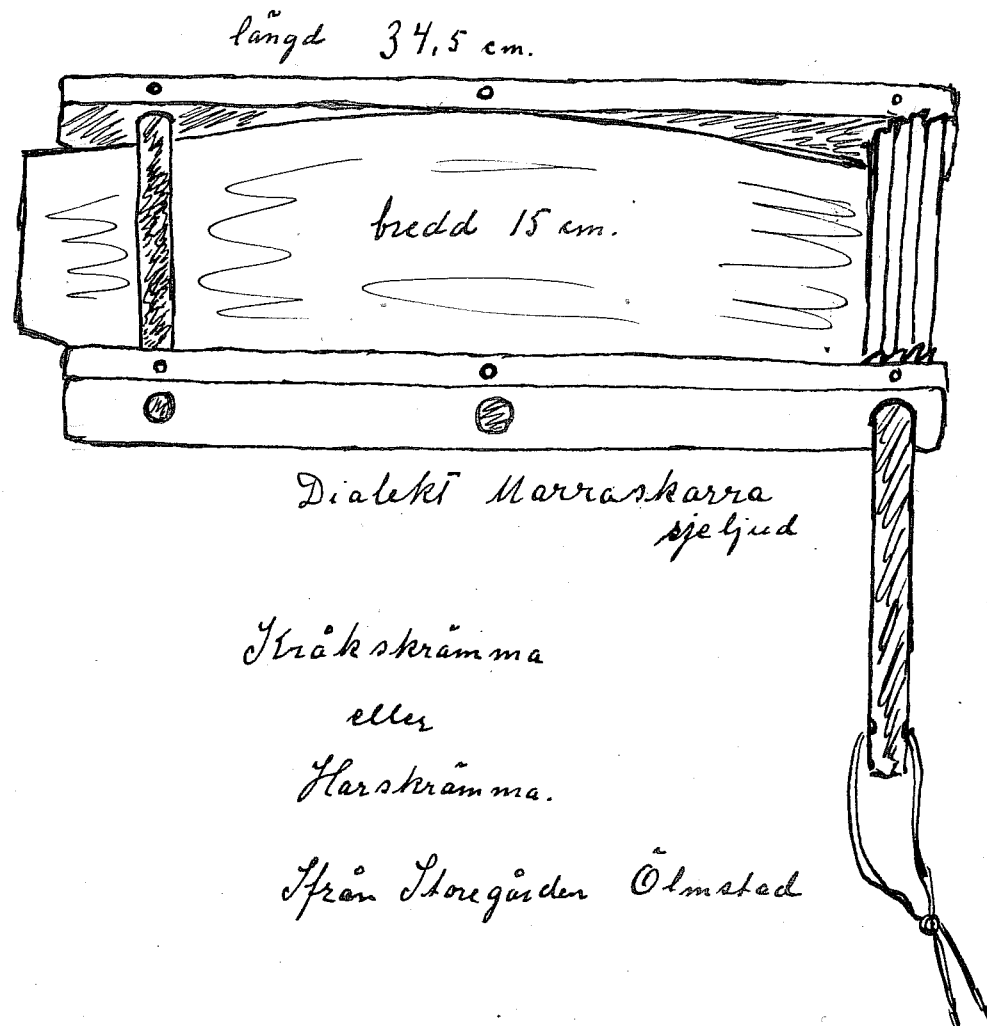
Rådjur jagades inte i Ölmstad då Tranberg var ung,
men ibland kunde man se dem i hela flocken.
vid Ingeryd, nedan för Holaveden.

Älg var det sparsamt, sällan såg man någon
och älgjakt talades ej om.

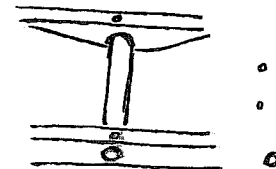
Det var de allra felligaste som jagade, de
som bodde i skogstörvorna i de många
avlägsna torpen under Lyckås Låsten. En och
annan hade en gammal mynningsladdare och
då stövade de kring för att få något ätbart eller
för att sälja till torpet eller i husen på lördagen.

Bönderna bydde sig ej om det sköts på deras
omarker då på 1880-90-talet.

M. 16135 : 39.
FOLKLIVSARKIVET
LUND

Bakida.

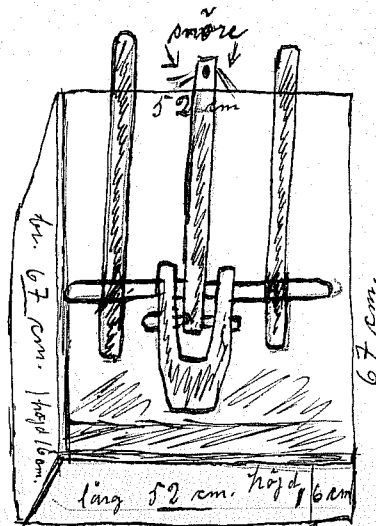

Träspikar
eller nitar.

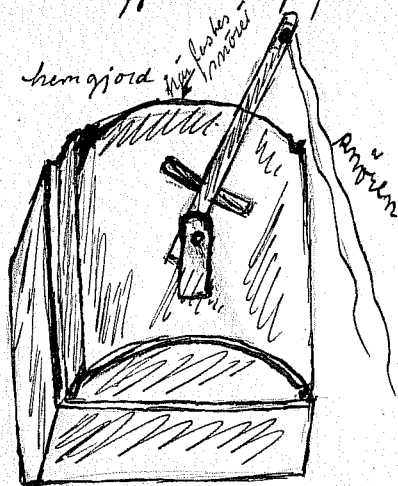
Träslag
holigen björk.
eller bok.

M. 16135 : 40.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

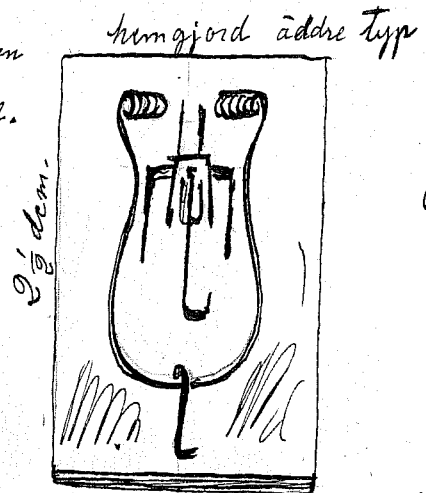
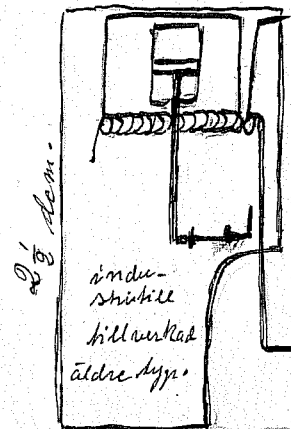

huggjord rätffälla.

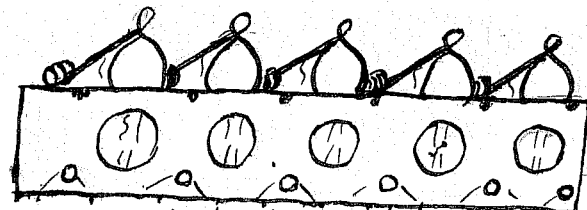
3 dm lång, ungefär
rätffälla

Fem stycken rätffällor i från
Storgården
Ölmsked.

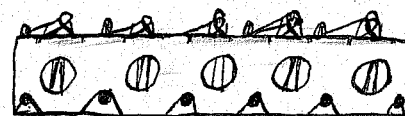

Och det
fanns
små
rättar
för rätter
liknande
rättar.

huggjord, kraftig, samma typ som funnits
industriellverksamhet i senare tid.

mycket kraftig fjäder, kunnat stypas.

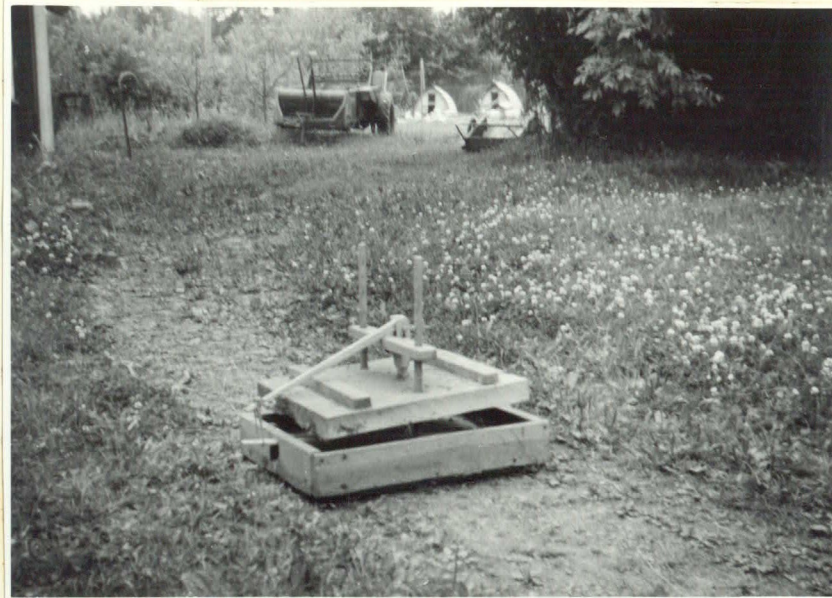

med smör eller smör.

fanns
också
för endast
en rätter.

andra typer
fanns
i
Tjälösa
och
Stjärneborg
i Lommaryd

M. 16135: 4/-

Stora klumpafällan ifrån Storegården
i Ölmstad

Inlämn. av fru Anna Svanberg, Huskvarna, år 1962